

21. Technika lesní. — Lov a rybářství.

Již stala se zmínka o tom, že zemědělská technika ze soukromých podnikatelských prospěchů vyplývající, která jest jednotlivci diktována stavem trhu (nebo jiným odbytem), nemusí býti vždy ve shodě se sociálními zájmy jistého společenského celku, k němuž jednotliví zemědělní podnikatelé přísluší. Odtud vyplývá i nutnost společenských opatření tím směrem, aby techniku tu jednotliví zemědělci nejen upravovali na úkor celku — (negativní působnost politická) — nýbrž i aby volena byla technika co nejlépe obecným zájmům hověcí — pozitivní zemědělská politika. —

Ve směru tom, aby se určitým zemědělským provozem neubližovalo sociálním prospěchům, stala se už zmínka o loupeživém těžení nebo pustošení krajín. Takové loupeživé těžení jest zvláště možné při *lesním hospodaření*. Lesy jen v delších dobách celých skoro lidských věků mohou k náležitým kvantitativním i kvalitativním výtěžkům dospěti. Zároveň bývá vzrůst jejich tak pozvolný, že by se kapitálová hodnota jejich (cena všelikého vzrostlého dříví) ani dobře vždy nezúrokovala, kdyby se nechalo stromoví náležitě vypsėti. Bývá tedy často v zájmu vlastníků lesní stromoví poněkud vzrostlé vykáceti, prodati a lesní půdu pak také zpeněžit jako pastvinu, louku nebo roli (podle povahy její půdy, polohy atd.) a nepěstovati na ní dále porost lesní, (neb ji třebaš i úplně nechat ležet ladem).

Podobně není v zájmu náležitého provozu lesního, když jsou lesní plochy roztržštěny mezi četné vlastníky. *Lesní provoz bývá toliko ve velkém účelný*. Při lesním hospodaření práce lidská má jen malý význam, hlavní věci jsou přírodní síly a kapitály ovšem svou hodnotou především odvislé od sociálních poměrů (od poptávky po lesních výtěžcích). Pokud jest umění lidského (zdokonalené techniky) potřebí, lze ho nejvydatněji využítkovati pouze na velkých plochách. Lesní technikové (inženýři, lesníci atd.) jako síly zvláště kvalifikované mohou býti udržováni pouze při velkém provozu. Než ani síly nekvalifikované, jako hajní a jiný podobný nižší odborný personál lesní vůbec nemohou býti dostatečně a úplně zaměstnáni v malých provozech.

i sociálním (proti daním, mzdám, používaným různým kapitálům a úrokové míře z nich atd.).

Thünenovo zjednodušení všech odbytových poměrů i přírodních podmínek, ono uniformování vši různé sociální skladby jednotlivých krajín jest tak prostoduché, že jest se co diviti, kterak rozjímání ta mohla býti přijímána zvláště vážně hned v té době, kdy se vynořila. Ovšem naprosto nelze s těmito rozborů nie počítati za nynějších tolik již složitých poměrů společenských, kdy hermeticky uzavřený, úplně přirozeně jednotvárný, naprosto jen do jediného středu gravituující kus země si mysliti — (a k tomu ještě s úplně zaostalou silniční dopravou) — jest pouhopouhým podivným nápadem, nikoli ani příliš důmyslným. A to vůči nynějším dokonalým dopravním a technickým prostředkům!

[Skoro nazbyt bylo tomu věnováno tolik řádek, ale vůči stále obnovovaným ohříváním těchto podivnůstek byla přece tato zmínka nutná.]

Ještě divnějši jsou naprosto libovolně volené a zcela nepřipustně zjednodušované — a proto také o ničem nepřesvědčující — výpočty *Roscherovy* o pravdivé a jinak samozřejmé zkušenosti, že intenzita pěstění jest odvislá od cen zemědělských naturálních výnosů. [Viz Roscher-Dada: „Nationaloekonomik des Ackerbaues“ 1912, str. 99 a násl.]

Obzvláště *samy přirozené poměry lesního těžení směřují k velkému provozu*, jelikož doby plného vývoje lesního stromoví přesahují věky lidské. Jistých výtěžků lze docílití teprve za šedesát, osmdesát, sto, stodvacet, stopadesát ano i více let. Při menších plochách nelze od jednotlivce žádati, aby se po tak dlouhé doby vzdával výtěžku ze svého vlastnictví lesního. Proti tomu vlastníků velikých ploch se snadno tomu přizpůsobí, když své rozsáhlé lesy rozdělí na tolik dílů, kolik roků která lesní kultura vyžaduje a když každého roku jen vyspělou část vymýtí a zároveň hned zase znovu o její zalesnění pečuje. Tedy větší lesy se dělívaly na tolik honů, kolik let les k celkovému svému vzrůstu potřebuje. Jsou dle toho šedesátileté, osmdesátileté neb i víceleté střídny a poráží se každého roku vždy jen část nejstarší, nejnávštěvnější. [Na př. při stoletém střídání přijdou vždy na řadu kmeny stoleté, kdežto ostatních 99 stříd (od pasek až do stromů 99-letých) dává pouze vedlejší nebo náhodné výtěžky (při vývraticích nebo poškozování kmeny nebo prosekáváním mladších porostů atd.).] Na malých plochách takové rozdělení není ani dobře možné a při menších hospodářstvích by se ani nedalo dodržovati.

Ale proti loupeživému lesnímu hospodaření není ani při velkostatkařském provozování nijaké záruky. Proto namnoze bylo doporučováno zveřejnění lesního držení a vlastnictví. Lesní provoz by sociálně mohl nejlépe býti zařízen, kdyby vlastníkem bylo veřejné hospodářství průměrně rozsáhlé (tedy stát, země, kraj nebo větší obec; menší obce by se k tomu nehodily, protože by nemohlo býti u nich provozů velikých). Způsob provozu lesního takovému zveřejnění naprosto nevádí, jelikož je lesní hospodaření snadno přehledné a nedá se ani na soukromých velkostatech jinak zařídití nežli u veřejných hospodářství, totiž odbornými zřízení lesními. [Kromě toho lesy nedávají pouze peněžitě výtěžky a nedodávají jen hmotné naturální zboží, nýbrž jsou i pro všelike osvětlení lidské, kterému by soukromí vlastníci mohli brániti a často skutečně brání, kdežto při veřejném vlastnictví lze náležitou opatrností*) lesy také těmto účelům uchovati. Po případě lze i pro obecnostvo vyhraditi a udržeti mnohé volné statky z nich, jak o tom se stala už dříve zmínka.]

Ale prospěchy z lesů nevyčerpávají se jich vlastním *přímým jakýmkoli čistým výnosem* (ani v nehmotných počtech z nich), nýbrž lesy mají svou přirozenou povahou také jinak vynikající důležitost a význam sociální. Jsou jisté půdy, které nepřipouštějí ze sociálních důvodů a důsledků ani jiný způsob obdělávání nežli lesním porostem. To jsou t. zv. *absolutní lesní půdy*. Mezi nimi na př. vynikají příkré svahy nebo stráně nad těsnými údolími, které, když se jich užije k orné půdě nebo jen k pastvinám, bývají stále dešti splachovány; v jich ornici nebo prsti se dešťová voda jednak nevhodně zadržuje jednak

*) Pro soukromé vlastníky je pochopitelno, že trpí jejich zájmy a výtěžky, když všemu obecnostvu lesy byly by přístupny. Jejich výtěžky se tím mohou uskrovnovati (lesním pychem) a jich provozní náklady zvětšovati (dozorem zostřeným proti obecnostvu). V zájmu soukromých vlastníků lesních je nejlépe hověno, když lesy kromě veřejných cest jsou nepřístupny. Při lesích veřejných a při průměrně vzdělaném a poučeném obecnostvu je jistě možno lesy učiniti všemožně přístupnými, aby z nich lidé těžili pro své zdraví a jiné osvětlení.

se svádí brázdami v proudech dolů a za přívalů hrozí zhoubnými zátopami až do vzdálených již otevřených krajů. Svahy ty nezalesněné se poněmáhlu obnažují vyniklá jich skalnatá kostra nejen že přestává sama roditi, nýbrž stále ohrožuje přívaly napršelých vod vlastní údolí i další rozsáhlá území v rovinách. Kdyby svahy ty se zalesnily, bylo by lze úrodnou prst na nich nejen udržeti, nýbrž mohla by se stále rozmnožovati tlením rostlin a jich odpadky. Voda z dešťů a přívalů bývá kořáním lesních stromů a jejich listím zachycována a zadržována tak, že zřídka jen hrozivají okolním krajinám zátopy a povodně. [Zdá se, že i proti krupobití lesy blahodárně působí.]

Prostředně prospěchy lesů jsou nad to mnohem dalekosáhlejší. Lesy umírňují podnebí, zmenšují rozdíly ročních teplot a zejména rovnoměrněji rozdělují množství srážek atmosferických na jednotlivé roční doby a tím velmi prospívají celým krajinám a zvyšují jejich přirozenou plodnost. Zvláště to platí tehdy, kdy skutečně absolutní lesní půda jest lesním stromovím náležitě zarostlá.*)

Ale podobné zalesňování půdy není rozhodně vždy v zájmu soukromých vlastníků pozemků; pro ně namnoze role nebo zvláště pastva (nevyžadující skoro žádných nákladů provozních) je mnohem výhodnější. Zalesnění příkrých nebo holých strání bývá velmi nákladné a soukromým podnikatelům přinášelo by často nepatrné zisky nebo i ztráty. Zalesnění zcela obnažené svahy vůbec vyžaduje ohromné práce lidské i velkých kapitálů, které jen z veřejných prostředků lze uhraditi a které se vyplácejí pouze svým *ohromným sociálním prospěchem* plynoucím z toho pro celou zemi a nelze tedy úkol ten ponechat soukromému podnikání, které by se k němu nikdy neodhodlalo. Jest známo ostatně, jak proměnilo úrodou oplývající země v holé pouště, jež nyní znovu zúrodniti by se snad ani nepodařilo, nebo vyžadovalo by téměř nadlidského namáhání a nesmírných obětí a nákladů, jež by se těžko daly uhraditi. [Uvedeny již dříve pro to četné příklady: *Kras, Dalmacie*, rozsáhlé krajiny na poloostrově pyrenejském; ale zdá se, že i severoamerické pustiny mezi oběma větvemi nynějších bezlesých *Skalních hor (Rocky mountains)* a předoasijské pouště vznikly vymýcením lesů. Snad nejhroznější pouště na světě v nitru Asie (*Takla Makan* v čínském Turkestanu nebo mongolské *Gobi*) i nekonečné pustiny v *Sahaře* povstaly teprve zánikem lesů. O tom svědčí četné dochované památky z dávných kulturních dob na oněch nyní pro svou pustotu skoro nepřístupných prostorách uprostřed písčných spoust bez jakéhokoli organického života (mezi *Küenlünem* a *Thianshanem* kromě povodí Tarimu, který však jen zoučký pás dovede zúrodniti)].**)

*) V některých studenějších krajích ovšem lesy příliš rozšířené mohou býti těžkou překážkou orbě. Tak tomu je ve Finsku, kde odklizení lesů je nejtravnějším úkolem rolníkova namáhání. Podobně křoviny a divoké stromoví vadí silně také v tropech zemědělskému obdělávání.

**) Zalesnění úplně zpuštěných svahů jest zvláště v teplejších pásech skoro nemožné neb aspoň setkává se s obtížemi velmi těžko překonatelnými, jelikož v bezdešťových dlouhých obdobích i ujatá již vegetace zcela usychá; a udržeti ji bylo by lze toliko umělým zavlažováním. Namnoze dá se však takové rozsáhlejší zavlažování těžko provést.

Někde hroznou překážkou a zhoubou mladých lesů již vzrostlých bývá chov

Podobně jediné lesy mohou zabránit rozšiřování přeletavých jemných písků na březích mořských (na př. na pobřeží Baltickém) nebo písků stepních a pustinných. Když takových ochranných lesů není, nebo když byly zničeny, orná půda bývá větrnými proudy v krajích sousedících neodolatelně zavata neplodným pískem a mění se v písčné výspy (dýně), které v letních vedrech — a později vůbec — bývají bez jakékoli vegetace. Lesy řádně udržované jsou jedinými přirozenými záchrannými hrázemi proti takovým pohromám zemědělským. Zvláště hrozná spousta mohou v podobných nebezpečných polohách způsobeny býti lesními požáry, kterými se na vyschlé půdě lesní porosty úplně ničí takže proti přívalům písčným není již žádné opory. Je tedy ochrana lesů, po případě jejich rozšiřování velmi důležitým společenským zájmem, často vůbec životním problémem celých rozsáhlých krajů.

Jest patrné, že ze všech výtčených důvodů není možno ponechat hospodaření lesní půdou i se vzrostlými*) výtěžky na ní úplně libovůli soukromého vlastnictví. Kromě nutného zalesňování absolutní lesní půdy i kromě zakládání, rozšiřování i udržování ochranných lesů jest nutno hleděti k tomu, aby přírodním bohatstvím v lesích nahromaděným se nemrhalo ani zbytečně neplýtvalo. Také o náležité udržování lesního porostu často musí býti veřejnou péčí a dohledem postaráno. Proti loupeživému těžení a ničení lesů měly by se společenské moci zvláště brániti, neboť tím mohou rozsáhlým krajínám způsobeny býti neodčinitelné pohromy a újmy, z nichž se ani po věky vzpamatovati nelze.

Za vhodný prostředek proti sociálně nehospodářskému těžení lesnímu byly považovány často rozsáhlé fideikomisy velkostatkářů. Ale již bylo k tomu poukázáno, že by se dalo stejných výsledků docíliti správným veřejným dozorem nad veškerým lesním provozem a rozumným omezením vlastnické libovůle lesních držitelů. Ale nejúčinnějším prostředkem k udržení nezbytně potřebných lesů (na absolutní lesní půdě nebo lesů ochranných) je převedení jejich do vlastnictví veřejného. Tato zásada v moderních státech pronikla i tam, kde při jinak vžilých liberalistických názorech o soukromém vlastnictví nebyli ochotni rozšiřovati kolektivní vládu nad hmotnými prostředky. Tak i ve Francii velmi značná část (asi třetina) lesní plochy je ve vlastnické moci státu, ano v poslední době i ve Velké Británii státní moc se namáhá osázeti lesem plochy vhodné k tomu a získati je pro veřejné účely.

V některých zemích velká většina lesů patří státu, na př. ve Španělsku až 80% a v Rusku bez mála dvě třetiny (na severu někde všechny lesy jsou majetkem státním, z nichž mnohé ovšem dříve byly rodinným vlastnictvím panovnického domu). V Německu více než třetina lesní půdy přináleží jednotlivým státům spolkovým a v držení

ovci, ale zvláště držení koz, které všechny mladé porosty hubí spásáním pupenů a listů. To nejhůře se vymstilo právě v přímořských balkánských zemích, zejména na vápenitých svazích Krasu. Tam bylo by nutno zakázati volnou pastvu koz, což ovšem by nešlo bez značného omezení chovu tohoto rohatého dobytka, v kterém tamní chudý lid vidí nejlavnější podporu svého skrovného živobytí.

*) V některých zemích — zvláště jižnějších, na př. v Chorvatsku — byly nádherně vzrostlé a bujné lesy prodány spekulantům za poměrně malé ceny a ti je vykáceli a půdu ponechali zarůstati neproniknutelným křovím, které pak vzdoruje vši kultuře lesní i zemědělské nebo ji zůstavili zcela poustou.

kolektivním vůbec jest přes polovice všech lesů. V Rakousku z lesní plochy (obnášející asi $9\frac{3}{4}$ mil. ha, t. j. asi skoro třetinu veškeré plochy) patřilo státu sotva $7\frac{1}{2}\%$ a všechna kolektivní hospodářství neměla ani celé třetiny lesní půdy. [Za to fideikomisy držely přes 10% lesní plochy. V Čechách plná třetina lesů byla fideikomisních, za to státních lesů skoro vůbec nebylo!]

V Evropě nejvíce lesů mělo *Rusko* (asi 39% své veškeré plochy, celkem asi 200,000.000 ha) a k tomu nutno připočítati ohromné lesy v Sibiři a v jiných oblastech asijské Rusi (přes 500,000.000 ha). Po Rusku nejvíce lesů má *Švédsko* (asi 22,000.000 ha), pak *Finsko* (asi 19,000.000 ha s největším procentem lesní plochy vůbec),*) *Německo* (skoro 14 mil. ha), *Španělsko* (asi 10,000.000 ha), *Rakousko* ($9\frac{3}{4}$ mil. ha, celá monarchie rakouskouherská má však přes 20,000.000 ha lesů). Ostatní evropské země nemají už mnoho lesů. Na lesy zvláště chudé je *Portugalsko* (sotva 3% půdy jsou osázena lesy) a rovněž *Velká Británie s Irskem*, kde nebylo ani $1\frac{1}{4}$ mil. ha lesů (asi jen 4% z celého povrchu); dále *Nizozemí* (8% plochy) a *Dánsko* (něco přes 8% plochy) mají také málo lesů. [V českých zemích roku 1910 bylo lesů přes $2\frac{1}{3}$ mil. ha čili $29\frac{1}{2}\%$ veškeré plochy, a sice v Čechách skoro 30% , na Moravě 28% a ve Slezsku $34\frac{6}{10}\%$.]

Mimo Evropu jsou zvláště rozsáhlé lesy v severní Americe: v *Kanadě*, kde se odhaduje plocha lesů přes 300,000.000 ha a ve *Spojených státech*, jichž lesní plocha se blíží 300,000.000 ha, ale lesy jsou tam již silně pustošeny. Také v tropické jižní Americe a ve vnitřní Africe jsou obrovské lesy s bujným vzrůstem, které však již na mnohých místech ničeny jsou loupeživým těžením ano i svévolným ničením přistěhovalých Evropanů. [Lesy severoamerické Unie byly znamenitou podporou papírnického průmyslu, čím se vysvětluje, že asi $\frac{2}{5}$ všeho papíru na světě dodávaly Spojené státy již před válkou světovou.]

Lesy v *gubernii archangelské* a v sousedících krajinách dávají takové přebytky dříví, že by veškeré obyvatelstvo tam bydlící (ovšem velmi řídké) stálým lesním mycením ani nestačilo tolik z nich vykáceti, kolik do roka dříví přirůstá. Daleko ovšem ještě větší přírůstky jsou v tropických lesích amerických i afrických, v nichž dříví úplně neupotřebené setlívá, aby dávalo novou potravu nejbujnějšímu vzrůstu všelikého rostlinstva, které lidem nedovolovalo ani přístupu do své zbujnělé spleti.**)

*

*) Finsko mělo celkem asi $37\frac{1}{3}$ mil. ha povrchu, z kterého téměř 51% zaujímaly lesy a skoro 10% vodní plochy. Nečítají-li se vnitřní vodstva (jezera), zaujímaly lesy 57% pevné půdy.

**) Roční výtěžek lesů v říši ruské se odhadoval na 1,500,000.000 m^3 ; proti rakouskému ročnímu výnosu, který se páčil na 30,000.000 m^3 , by to bylo padesáteronásobné množství, kdežto proti těžení v říši německé (50,000.000 m^3 asi) by to bylo třicetkrát více. Ovšem bohatství toho nebylo lze pro nepřístupnost a špatnou dopravu z lesů těch ani ze čtvrtiny využívat. Je však nepochybno, že by pokladů těch v budoucnosti rozumným hospodařením a náležitým pěstěním mohlo být znamenitě využito k hmotnému vývoji a rozkvětu těch zemí i jejich obyvatelstva, až by se silněji zalidnily. Namnoze se z ruských lesů, zvláště v Sibiři, těží dosud nejextenzivnějším způsobem a hlavní kořisti z nich byly skoro jen hledané a stále vzácnější kožešiny z ulovené zvěře, která často až nesmyslně se hubila.

Často vedle hlavních výtěžků lesních vytykají se různé výtěžky vedlejší, jako všeliký klest, stelivo nebo různé plody lesní, po případě i různé odpadky (kůra na třísko, duběnky atd.) nebo pastva lesní. Mnoho z těch výtěžků dostávalo se i jiným oprávněným nežli vlastníkům lesů (*lesní služebnosti všeliké*). Novější doba a lepší technika lesnická omezila silně podobné, někdy velmi pochybné výnosy a uznala je často za škodlivé, na př. shrabování steliva i jiné odnímání přirozené mrvy lesní, jakož i lesní pastvu.

Za to z důvodů společenských — ale nikoli národohospodářského rázu — udržely si značnou důležitost výtěžky či spíše záliby ze *zvěře lesní* (t. zv. „*užitečné*“). Tyto záliby vznikly z bývalého nadprávi feudálních pánů a jsou přežitky středověkého nazírání, které se málo již hodí do moderních úprav lidské výživy a odchylují se také od novodobých názorů o sociálním oprávnění jednotlivých tříd.

Užitek lesní zvěře a z honebního práva je velmi pochybný, ano možno tvrditi, že t. zv. „*užitečná*“ zvěř jest vlastně mnohem škodlivější nežli mnohá zvěř t. zv. „*škodná*“ i nežli mnozí živočichové, kteří se přičiněním veřejné správy hubí a potírají (za jichž ničení se odměnou platí značné sumy z veřejných peněz).*)

Pro škodlivost lesní zvěře stačí uvést jen některá data ze statistik českého lovu. Na př. v Čechách — roku 1911 bylo zastřeleno (ovšem bez zvěře ulovené pytláky anebo jinými neoprávněnými k honbě):

	jeleňů	srnců	zajíců	králíků	daňků
přes	2200	41.200	748.000	115.000	2000

a nesčetné množství různé pernaté zvěře. Za tu všechnu zvěř bylo úředně a soudně přikázáno jen asi 56.000 K náhrady za škody způsobené na pozemcích. Škody ty způsobila nejen zvěř ulovená, nýbrž

*) Podle římských právních názorů byla zvěř divoce žijící „*res nullius*“ a každý se jí mohl zmocniti a ji si přisvojití úplně volnou honbou (pokud ovšem tou honbou nezpůsobil škody na cizích pozemcích). *Rimane neznati zvláštního práva honebního.*

Zcela jiné nazírání uplatnil středověk. Zvěř, která žila z úrod poddaného lidu, byla vlastnictvím vrchnosti a jedině feudální pán směl provozovati honbu, kdekoli se mu zlíbilo, jak na svých vlastních pozemcích tak na půdě poddaného lidu. [Někde právo honby bylo vyhrazeno panovníku, který ovšem je lénem propůjčoval zase ostatním vrchnostem.] Zvěř živá považuje se podle těchto zásad za statek nemovitý, srostlý s půdou, kdežto zvěř mrtvá jest teprve věcí movitou, patřící tomu, kdo je oprávněn k honbě. [Patrně jest tu úplně ponatění přirozených pojmů: Pokud se zvěř může sama pohybovati, jest *nemovitostí* patřící k půdě jako stromy nebo stavby na pozemcích, ale když je usmrčena a tedy nehybná, stává se věcí *movitou*.]

Práva honební byla vrchnostmi přísně i žárlivě hájena a zabiti zvěř mnohdy bývalo považováno za těžší zločin nežli zabiti nevolníka nebo jiného prostého poddaného člověka. Toto středověké nazírání přeneslo se někde i do novějšího zákonodárství.

Ve středověku, kdy půdy byl přebytek, kdy také o výživné plodiny nebylo tolik péče a kdy za plnoprávné považování byli jenom vyšší stavové, dalo se *přísně* šetření honební zvěře dobře vysvětliti. Ale v moderní době jest po většině hájení zvěře velmi škodlivým přepychem, národohospodářskou pohromou a křivdou páchanou na zemědělství i lesnictví, která se nijak omluviti, *ba ani dobře pochopiti nedá.*

i četnější zvířata, která na živu zůstala nebo přirozeně zašla. Patrně na každý kus připadalo jen několik málo halerů (nebo snad jen asi jeden halér) odškodnění. Když se počítá jen cena stříliva, práce honců a jiné všecky náklady (výživné pro zvěř na zimu a její opatrování myslivci a hajnými atd.), nezbyvá mnoho výtěžku čistého pro vlastníka honby, nehledě ani ke všem škodám, které zvěř způsobí na plodinách rolních, ale také na stromovním lesním a jiném.*)

Vůči těmto tak patrným národohospodářským újmám od zvěře pocházejícím bylo jistě tvrdou krutostí stíhati zločiny proti honebnímu právu a pytláctví těžkým, často několikaletým vězením. Tvrdost ta se dá vysvětliti toliko středověkými přežitky uchovávanými ve vědomí bývalých pánů i *poddaných* až do našich svobodnějších dob. Také není rozhodně na místě přílišné šetření zvěře přísnými zákonnými předpisy všude tam, kde se chce a musí s půdou intenzivněji hospodařiti a kde je nutno plodiny především chrániti proti všelikým škůdcům. Jest zajisté divné, když týmž zákonodárstvím potírá se révokaz nebo jiné nákazy bylinné, když pobádá se všemožně, aby ničen byl hmyz, že zároveň se hledí rozmnožovati zvěř, která hubí všeliké užitečné rostlinstvo bez rozdílu, a to často hůře nežli různí cizopasnici a hmyz.

Někde šlechtické velkostatky bez všelikého zřetele národohospodářského plýtvají svou půdou a proměňují úrodné lány v honební revíry ano přímo se snaží skupovati okolní půdu cizí, aby zaokrouhlili své lovecké obvody a mohli je nerušeně věnovati sociálně zhoubnému přepychu, totiž chovati všelikou i vysokou zvěř a oddávati se nerušeně honební náruživosti místo pěstění užitečných a k výživě vzrůstajícího obyvatelstva nezbytně potřebných plodin. [Zvláště v Alpách bývá tak odnímána půda zemědělskému těžení; podobné stížnosti bylo slyšeti často z Anglie a Skotska, u nás ze Šumavy i odjinud. Proto ve Velké Británii, na rozdíl od jiného finančního zákonodárství, byla zvláštní pozemkovou daní obtížena půda, která (úmyslně) není zemědělsky vzdělávána. Proti tomu obyčejná rolnická půda zvláštní pozemkové daní nepodléhá, důchody z ní totiž jsou podrobeny jen daní z příjmu — *income tax* — jako důchody plynoucí z jakéhokoli jiného jmění.]

*) Výživa na př. jediného zajíce, kdyby stála denně jen několik halerů, páchla by se do roka na několik desítek korun. Ale takový zajíc nespokojí se potravou jakoukoli; jest známo, že překusuje labužnický kolínka obilní, spásá nejkrásnější hlávky zelné a jinou jemnou zeleninu, hubí stromoví ohlodáváním kůry a razí si všelikými kulturami mnohé cesty pečlivě všeho vzrůstu zbavené a upravuje si několikero pelechů v obilí. Škody jediným takovým „*užitečným*“ zvířetem na polích a lesních porostech způsobené jsou ohromné a převáží snad stonásob i sebe větší kořist úlovků. Škody, které natropí t. zv. „*vysoká zvěř*“ (jeleni, daňci, srnci a jiní větší živočišové lesní a polní) jak v lesích a v mladých porostech jejich, tak i na polích jsou jistě *steronásobně* nežli jakákoli výhodná tržní cena za ulovené zvíře. Jelen na př. dovede ze svévole zničiti za krátkou chvíli kultury, o kterých dlouhé doby pracovalo mnoho lidí — (svými parohy vyorává často bramborové brázdy nebo ničí osení jen z rozpustilé kratochvíle).

Co by řekli lidé, kdyby někdo směl na př. kozu, která přece člověku denně poskytuje dosti mléka, volně nechat, aby se pásala na jakémkoli obilí nebo na cenějších ještě zeleninách, aby mohla beze všech ohledů se namísati na pupenech, listí a kůře kteréhokoli stromoví? A jest snad srna méně škodlivá než koza? A jaký dává člověku užitek kromě svého masa?

Kde těžení zemědělské zároveň se všelikým jiným intensivním podnikáním bylo nutno provozovati co nejintensivněji, tam samou povahou věci honební výtěžky (i honební práva) skoro vymizely a zanikly, jelikož zvěře divoce a volně žijící skoro naprosto není a skrovné její zbytky nemohou ani zákonitě býti hájeny. Zvláště větší divoká zvěř čtvernohá se v takových krajinách naprosto nevyskytuje. *) [Viz k tomu počátek známého satirického románu A. Daudeta: „*Tartarin de Tarascon*“, kde je skvostně vylíčen úplný nedostatek honební zvěře ve Francii.]

Chov a lov zvěře je tedy v dobře vzdělaných zemích hustěji osazených celkem velmi malého významu, pro výživu lidskou spíše *jeví účinky negativní*. Za to však *lov ryb* ať ve vodách sladkých nebo v mořích bývá zdrojem výživy a blahobytu pro četné obyvatele pobřežních krajin. Ryby a ostatní živočichové vodní také nijak nevadí výtěžkům plodin, nežijí z půdy, která by životi mohla člověka, nýbrž jsou *darem* vod, které jinak k nabývání lidské potrawy se nehodí. Proto také šetření ryb a provozování rybářství má zcela jiný význam nežli šetření lesní zvěře a právo honební. V moderní době zvláště vývoj průmyslové výroby namnoze poškozují chov ryb ve sladkých vodách jich znečišťováním nebo příjnými otravami. Různé odpadky průmyslové nebo škodlivé splašky, žiraviny a smrtící kyseliny bývají často sváděny do tekoucích vod a zamořuje i hubí se jimi mnoho užitečného vodního živočišstva.

Z těch příčin bylo nutno chrániti tekoucí vody proti znečišťování a zamořování, které ovšem mívá také vliv škodlivý zdraví lidskému. Je zřetelno, že jde tu o velmi důležité zájmy veřejné a že *nesmí býti dovoleno jednotlivým podnikům, aby mohly svým provozem ohrožovati zdraví a výživu ostatních lidí*. Náležitá zákonná ochrana vod jeví se tedy nutnou proti takovému poškozování od jednotlivců. Ovšem, že i jisté šetření vodního živočišstva je nutné, aby se vývoj jeho ani jeho udržování neohrožovalo. K tomu se pojí ještě různá soukromá oprávnění k vodám a k jejich výtěžkům, která bývají upravována *veřejným právem vodním*. Jich doplňkem jsou různá práva o rybolovu.

Jak důležité může býti rybářství (zvláště námořní), potvrzeno bývá výtěžky jeho. Na př. ve Velké Británii bývá stále zaměstnáno námořním rybolovem přes 120.000 lidí a roční vytěžené množství ryb páčilo se svou cenou na mnoho set milionů franků. V *Norsku* asi $1\frac{1}{2}\%$ obyvatelstva je trvale zaměstnáno námořním rybolovem a roční výtěžek jeho cenil se před válkou světovou přes 50 mil. franků, tak

*) Jak ostatně může býti i drobnější zvěř pohromou všelikému zemědělství lze poznati z řádění divokých nebo zdivočilých králíků, kdekoli se silně rozmnožili a dovedli zničiti rozsáhlé polní kultury (na př. v Australii, kde jich dříve nebylo). V podstatě se ovšem takový králík neliší od svého příbuzného — zajíce, leda tím, že se dovede lépe ukrýti. Rovněž nebezpečnou zvěř stala se v našich krajích *ondatra* ze Sev. Ameriky ze sportovní svévole do Čech přesazená. Vůči „*užitečné*“ zvěři jest hlavní platnou ochranou zvěř „*škodná*“, jako vrány, sovy, lasičky, lišky a jiní dravci i šelmy, kteří pomáhají člověku nejvydatněji čeliti oně „*užitečné*“ zvěři. Při pojmech zvěře „*užitečné*“ a „*škodné*“ lze pozorovati podobné zmatení právních pojmů jako v názorech našeho honebního práva, jak zvěř bývá buď věcí „*nemovitou*“ či „*movitou*“! —

že na každého obyvatele připadalo by ročně silně přes 20 fr. z rybolovu (tedy na rodinu pětičlennou průměrně přes 100 franků).*)

22. Meliorace pozemků a scelování (komasace). Zemědělské odborné vzdělání. Průmyslové zpracování plodin.

Plodné pozemky buď svou přirozenou povahou nebo následkem soukromých nebo veřejných oprávnění k půdě nebývají vždy způsobilé, aby poskytly náležitých výtěžků (ať výsledek posuzujeme podle množství nabývaných plodin nebo v peněžitých sumách). Vyskytají se totiž různé vytrvalé překážky, které buď jejich plodnost nebo čisté výnosy z nich zmenšují. Tyto vytrvalé překážky odstraňovati nebo nákladná různá díla na pozemcích prováděti, aby poskytovaly lidem větší užitek, zove se *meliorováním* (= zlepšováním) půdy.

Zlepšení půdy může se státi různými způsoby, buď trvalými nebo jen dočasnými. Jedná-li se o dočasné zlepšování kratšího trvání nebo snad jen o náhradu látek z půdy odnímaných, *nemluví se o melioracích*. Tak hnojení nebo opravy nutné následkem živelních vlivů a škod a vůbec menší úpravy nepovažují se za meliorace. Rozumíme tedy melioracemi *díla trvalejší*, kterými pozemky nabývají schopnosti na delší doby více roditi nebo právní úpravy, jimiž aspoň se zmenšují trvale náklady provozní.

Meliorace tedy mohou býti *technického rázu*, když se buď vlhké pozemky odvodňují nebo když lze půdu v čas zavlažovati, nebo když stavbami se pozemky chrání proti zhoubným působením přírodním. nebo když odstraňují se škodlivé látky a porosty hubící kultury atd. Ale melioracemi jsou i *zlepšené poměry právní*, na př. odstranění trvalých služebností pozemkových, ale zvláště opatření proti rozkouskovanému vlastnictví a škodám z něho povstávajícím. Velmi důležitým zlepšením jistě jest *scelování pozemků* silně roztržštěných mezi různé vlastníky.

Rozmnožení přírodních plodů z určité meliorované plochy nemusí býti zároveň čistým výtěžkem pro hospodářského vlastníka půdy. Ano meliorování mohlo by vlastníka skutečně poškozovati, kdyby úroky z vynaloženého kapitálu a oběti práce při tom vynaložené nebyly kryty peněžitými důchody z přirozených vyšších výtěžků, kterých se zlepšením docílilo.

*) M. V. Kovalevski ve svém: „*La Russie à la fin du 19. siècle*“, str. 240, odhaduje roční výtěžek ryb v Rusku ke konci 19. stol. na 1.4 mil. t (po 1000 kg), kdežto masa hovězího se současně spotřebovalo 3 $\frac{3}{8}$ mil. t. Při 105 mil. obyvatel tehdy v Rusku evropském žijících by na jednoho obyvatele byl roční průměrný podíl 12 kg rybího masa, čili na rodinu pětičlennou asi 63 $\frac{1}{2}$ kg průměrně ročně, což bylo jistě dosti značným příspěvkem k výživě ruského obyvatelstva (týdně na každou rodinu pětičlennou by vybývalo průměrně skoro 1 $\frac{1}{4}$ kg, což převyšovalo průměrnou *pálečnou dávku všeho masa* v Rakousku a v Německu.

V Čechách, nehledě k říčnímu bohatství ryb, *které ovšem stále se uskrovnuje*, bylo ze 36.000 ha rybníků (zaujímajících asi 0.7% vší plochy) loveno přes 2000 tun rybího masa vedle 120.000 kusů trhových ryb. Pro celkovou výživu neměly tyto rybníční výtěžky znatelnějšího významu (na jednoho člověka by to vydalo jen asi $\frac{1}{3}$ kg a na pětičlennou rodinu 1 $\frac{2}{3}$ kg průměrně ročně!)